

Boér Ágota Krisztina

A Mátyás-mondakör opcionális tantárgyként

A témaválasztás indoklása

A *szövegértő olvasás* fogalma egyre gyakrabban emlegetett az utóbbi években. És nem divathullámról van szó. Az olvasás növekvő jelentőségének felismerése az utóbbi évtizedekben nemcsak a kutatásban, fejlesztésben vált egyre általánosabbá, hanem az oktatáspolitikai központi jelentőségű témaként kezeli az olvasás, szövegértés ügyét. Ennek köszönhetően átfogó helyzetfeltáró és nemzetközi összehasonlító felmérések valósultak meg. Ezek a felmérések azt mutatják, hogy a szövegértés terén nagy hiányosság van az európai, különösen a kelet-európai országokban. A legismertebb a PISA-vizsgálat (Programme for International Student Assessment), amely rámutatott arra, hogy a szövegértő olvasás területén a tanulók, korosztálytól függetlenül, igen gyengén teljesítenek. A háromévente megrendezésre kerülő PISA-vizsgálat három tudásterületen (szövegértés, matematika és természettudomány) méri a tanulók képességeit. Románia 2000 szeptemberében csatlakozott a programhoz. A 2006-os felmérésben 57 OECD-ország (Organization for Economic Cooperation and Development) vett részt. Románia a 47. helyet foglalta el, jelentősen a részt vevő országok átlaga alatt. 2007-ben, a IV. osztály vége felé végzett országos felmérések azt mutatják, hogy „a tanulóknak csak a 14,6%-a képes megfogalmazni valamely szövegrész fő gondolatát és 45,4%-a képes érvelni véleménye mellett, amelyet egy szövegrész tartalmával kapcsolatosan alakított ki”. [30, 9. p.]

A vizsgálatok eredményei mindannyiunkat megdöbbentettek. Nekünk, pedagógusoknak, jobban meg kell alapoznunk a szövegértő olvasást, a szövegértést. Feltehetnénk a kérdést: „Van nem szövegértő olvasás is?” Természetesen nincs. Maga az olvasás meghatározása – amióta világ a világ – a következő: Az olvasás az olvasottak megértése, azaz a szövegben levő információk megértése. De valahogyan a tanulóknak ezzel mégis nagy gondjuk van. Azért választottam kutatásom tárgyául a szövegértés problémáját, hogy megpróbáljam ezen a területen fejleszteni a tanulókat. A tanulók elé a korcsoportjuknak, az érdeklődési körüknek megfelelő szöveget kell tenni. Az első osztályba lépő gyermek még a mesék világában él, a IV. osztályos (10–11 éves) gyermek érdeklődése

fokozatosan a realitás, a történelem, a kaland felé irányul. Ezért választottam a mondát. A monda hidat képez a mese és a valóság között. És a mondán belül miért éppen Mátyás király alakja? Egyrészt személyes ok miatt (rendszer váltás után tagja lettem a kolozsvári 29-es számú Hunyadi Mátyás Cserkészcsapatnak, és így jelentősen bővültek ismereteim alakjával kapcsolatban), másrészt pedig legendás alakjának története kincses városunkban kezdődött.

Szövegértést segítő stratégiák

Az iskolai tananyag legnagyobb része az írott szöveg megértésére alapoz. Az iskolai oktatás arra fekteti a hangsúlyt, hogy minél több ismeretet adjon át, de arra nem tanít meg, hogyan kell tanulni.

Az olvasásban szerepet játszó metakognitív stratégiák fejleszthetők az elemi osztályosoknál is. De a kisiskolások mégsem tudják ezeket használni, mivel ezen stratégiák oktatása nem képezi a tananyag részét.

A tanulóknak meg kell tanítani azokat a stratégiákat, amelyeket a jó olvasók használnak. Ilyen stratégiák: felidézni az olvasott témával kapcsolatos előzetes ismereteket, értelmezni a szöveg szavait, célokat határozni meg az olvasás során, előrejelzéseket fogalmazni meg az olvasás során, vizualizálni, kérdéseket tenni fel a szöveg tartalmára vonatkozóan, összegezni az olvasottakat, nyomon követni, hogy mennyire értik az olvasottakat, értelmezni a szöveget, figyelni és felkészülni arra, hogy az olvasottakat hol, milyen helyzetekben lehet alkalmazni. Ezeket a stratégiákat először hangosan be kell mutatni a diákoknak, majd ellenőrzött formában, végül önállóan gyakoroltatni kell.

Néhány módszerről és eljárásról

Zsigmond István *Az értő olvasás fejlesztése* (2008) című könyvében összegzi a szövegértést segítő módszereket. Ezek a következők:

a) „*Kipipálva vagy átbúszva*”: *az olvasottak megértésének ellenőrzése*

Ez a módszer főleg az olvasott szöveg megértésének folyamatos nyomon követését fejleszti. Lényege abban áll, hogy a tanulók ellenőrzik, mennyire értették meg az olvasottakat (mondat, bekezdés, szöveg). Ha nehézségekkel szembesülnek a szókincs vagy a szövegértés terén, egy ellenőrzési lista segítségével olvassák újra az adott részt. A listán a megértést akadályozó nehézségek megoldásához alkalmazható módszerek vannak feltüntetve.

b) Visszatekintés a szövegben

Ez a módszer arra tanítja meg a tanulókat, hogy a szövegben visszakeressék a fontos információkat.

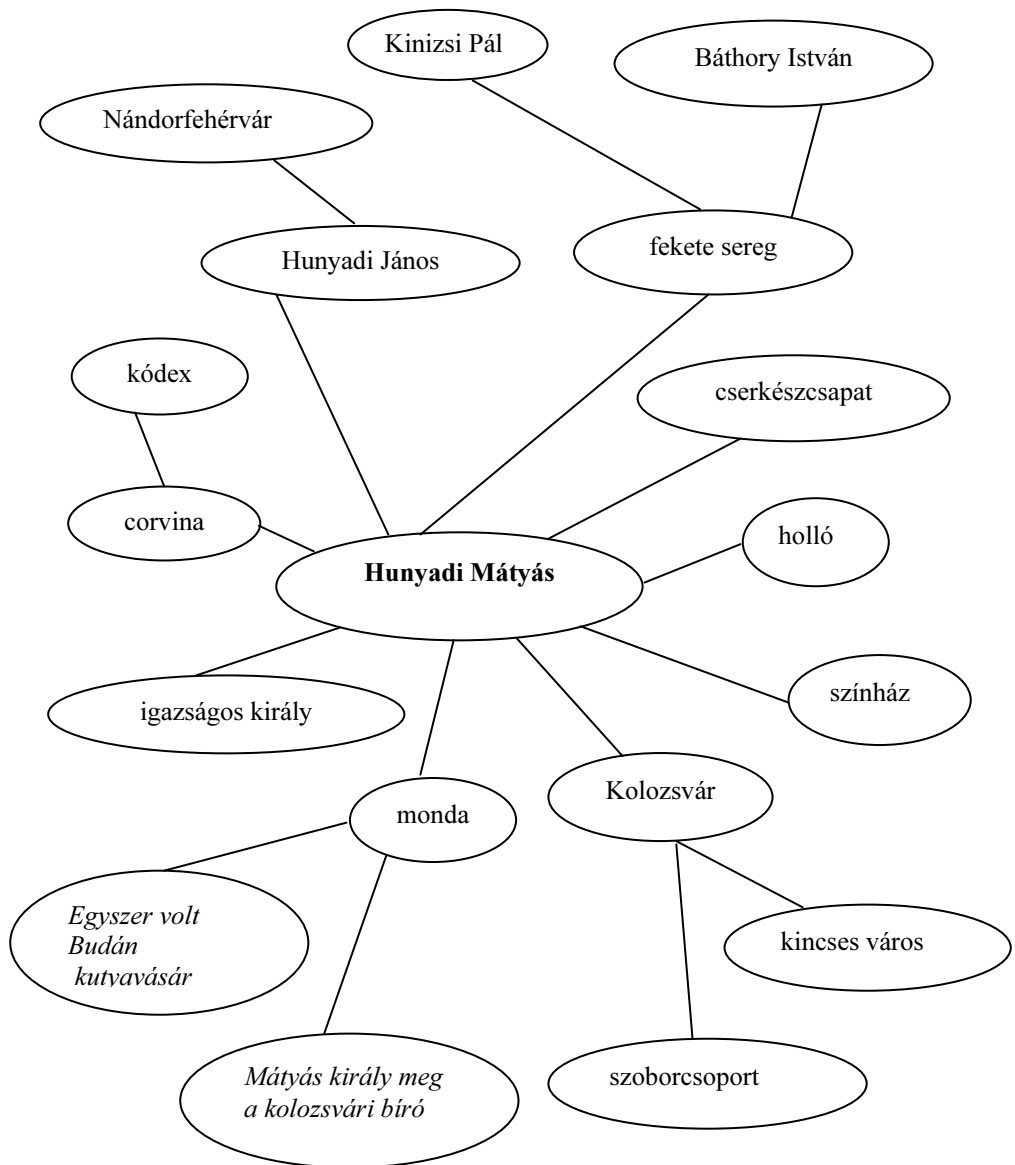
A szöveg újraolvasása a jobb megértés érdekében – az elemi osztályos tanulók nem használják ezt a módszert. Fel kell hívni figyelmüket, hogy néha elegendő újraolvasni egy adott részt a jobb megértés érdekében.

Olvassuk lassabban a nehezebben érthető részeket – e módszer lényege abban áll, hogy meg kell tanítani a tanulókat arra, hogy nem az olvasás sebessége a fontos, hanem az, hogy megértsék az olvasottakat. Minden szövegben lehetnek olyan részek, melyek megértése nehezebb, ezért ezeket a részeket olvassák lassabban, megfontoltabban.

Az előzetes ismeretek felhasználását ösztönző eljárások*a) Fürtábra készítése*

A módszer megnevezése az RWCT (Reading and Writing for Critical Thinking) fejlesztőprogram módszertani leírásának magyar fordításából származik. A fürtábra egy „olyan rajz (grafikus szervező), amely a fogalmak közötti összefüggéseket ábrázolja”. [30, 70. p.] Nevezik gondolattérképnek, mentális térképnek, kognitív térképnek, jelentéshálónak is. A fürtábrának két típusát különböztetjük meg: *a laza asszociációs kapcsolatokra épülő fürtábrát* és *a hierarchizált tudásra épülő kognitív térképet*. A laza asszociációs kapcsolatokra épülő fürtábra készítésekor egy kulcsszóból indulunk ki. A tanulókat arra szólítjuk fel, hogy írjanak fel mindet egy lapra, ami az adott kulcsszó alapján az eszükbe jut. Az adott kulcsszót a tábla vagy egy nagy papírlap közepére írjuk. A kulcsszó köré a tanulók bármit írhatnak, ami e témával kapcsolatos. Ezeket bekarikázzák, és hozzákapcsolják a központi fogalomhoz. Az egyre szaporodó gondolatok közt levő kapcsolatokat is összekötéssel jelölik. Ne hagyjuk, hogy a tanulók egymás gondolatait kritizálják! Ne törődjünk a helyesírással, a lényeg az asszociációk skálájának feltérképezése. Ez a módszer arról is fogalmat ad, hogyan gondolkodnak a tanulók. A hierarchikus fürtábra elkészítésekor rendszert építünk az adott témával kapcsolatos fogalmakból és összefüggéseikből, jelölve az alá-, fölé- és mellérendeltségi viszonyokat.

A következő oldalon a *Mátyás-mondakör*höz készített fürtábrát láthatjuk.

b) INSERT-módszer (Interactiv Noting System for Effective Reading and Thinking)

E módszer lényege abban áll, hogy a tanulók a szöveg olvasása közben a szegélyre írják írásjelek segítségével, hogy milyen jellegűek számukra a szöveg információi. Az alábbi táblázatban az INSERT-módszer jelölései láthatók.

√	tudtam
-	az olvasottak ellentmondanak az előzetes ismereteknek, vagy eltérnek azoktól
+	új információ
?	kérdésem van

Miután a tanulók végighaladtak a szövegen, az alábbihoz hasonló táblázatba rendszerezik az információkat.

√	-	+	?
Példák			

Ez a módszer kitűnően alkalmas az előzetes ismeretek felidézésének gyakorlására, valamint a szövegértés nyomon követésére.

c) TTM- módszer (*tudom, tudni szeretném, megtanulom*)

A tanulók a szöveg olvasása közben kitöltik a TTM-táblázatot. A szöveg olvasása után össze kell vetni a diákok táblázatait.

A téma neve		
Tudom Mít vélünk tudni?	Tudni szeretném Mít akarunk megtudni?	Megtanulom Mít tudtunk meg?

Más fejlesztő módszerekről röviden

a) Előrejelzések megfogalmazása

Ez a módszer megtanítja a tanulókat előrevetíteni, előrejelezni, hogy miről is fog szólni az adott szöveg. Az előrejelzések megfogalmazása növelheti a motivációt. Kíváncsiak lesznek, hogy bekövetkezik-e az, amit ők feltételeztek.

Előrejelzés történhet a *cím*, valamint a *szövegtípus* alapján. Az előrejelzések érdekében fel lehet idézni az előzetes ismereteket, meg lehet fogalmazni a lényeges gondolatokat *kérdések segítségével*. A *jóslástechnika* is segít az előrejelzésekben. Ez egy szakaszos szövegfeldolgozási technika, amely azt igényli a tanulóktól – akárcsak a cím alapján történő előrejelzés –, hogy előrejelzéseket fogalmazzanak meg az olvasandó szöveggel kapcsolatban. Ebben az esetben egy elolvasott szövegrész alapján fogalmazzák meg előrejelzéseiket a további információkra vonatkozóan. Az előrejelzések, bizonyítékok és történések rendszerezésére a tanulók a következő táblázatot töltik ki. [30, 89. p.]

	Mit gondolsz, mi fog történni?	Mi erre a bizonyíték?	Mi történt valójában?
I. rész			
II. rész			
III. rész			

Elemi osztályokban nem ajánlott a táblázat harmadik oszlopának a használata.

Nagyon fontos, hogy a jóslástechnika kezdeti szakaszaiban a tanító ösztönző kérdéseket tegyen fel, hogy a tanulók egyre megfontoltabb előrejelzéseket fogalmazzanak meg.

Egy másik lényeges szempont, hogy a technika tanításakor olyan történeteket válasszunk ki, amelyek eléggé tagoltak és fordulatos részeket tartalmaznak. E technika egyik hátránya, hogy időigényes.

b) A lényeges gondolatok: a szövegértés építőkövei

○ *A lényeges gondolatok és az alátámasztó részletek megkülönböztetése* – ennél a módszerrel arra tanítjuk meg a tanulókat, hogy miként különböztessék meg a lényeges gondolatokat az ezeket alátámasztó tényektől. Erre négyféle gyakorlatot használhatunk:

Első gyakorlat: főgondolatokat és három részinformációt adunk meg, amelyekből kettő megerősíti a főgondolatot. A tanulók feladata az, hogy válasszák ki a helyes alátámasztó érvet.

Második gyakorlat: egy szövegrészlet elolvasása után, három megadott lehetőség közül választva a tanulók azonosítják a főgondolatot.

Harmadik gyakorlat: egy szövegrészlet elolvasása után négy választási lehetőség közül választanak ki egy főgondolatot és két alátámasztó érvet.

Negyedik gyakorlat: a tanulók fogalmazzák meg a főgondolatot.

Példaként a *Mátyás király Gömörben* című monda gondolatairól:

Főgondolat
A nemes urak déli harangszóig dolgoztak.
Részletgondolatok
Ebédre vereshagymát, kenyeret kaptak, inni kútvizet.
A nagyuraknak nem volt étvágyuk.

- *Lényeges gondolatokat összegző mondatok (tételmondatok) azonosítása és megfogalmazása* – ezt a gyakorlatot inkább az ismeretterjesztő szövegek jobb megértése érdekében szokták használni. Egyes bekezdéseknek van *összefoglaló gondolatuk* (összszegzik egy bekezdés vagy szövegrész főgondolatát), más bekezdéseknek *kikövetkeztethető gondolatuk* (az olvasónak kell megfogalmaznia a szövegrész kulcsinformációi alapján) van.
- *A cím mint a főgondolat kifejezője* – a lényeges gondolatok megfogalmazásának egy jó módszere az, hogy címet adunk egy szövegrésznek. Felhívjuk a tanulók figyelmét arra, hogy a cím is tükrözheti egy rész mondanivalóját. Ajánlott megvitatni, hogy ki és miért tartja jobbnak az egyik vagy a másik címet.
- *Főgondolat-térképek* (hierarchizált tudásra épülő fűrtábrák) – olyan fűrtábrák, amelyek felvázolják egy szöveg kulcsfogalmai, részismeretei közötti kapcsolatokat. E módszerrel inkább az ismeretterjesztő szövegek lényeges információi közötti kapcsolatokat értük meg. Képet adnak a rendszerezett ismeretekről és alkalmazható ezek összefoglalására.

c) Összegések írása

E módszer egyik kulcsmozzanata a lényeges gondolatok azonosítása. Összegések írásakor elvetjük a fölösleges szóhasználatot, és a tárgy, a téma lényegére összpontosítunk. Egy olvasmány összegzése összefoglalja az olvasmányban levő legfontosabb gondolatokat.

Összegéskor a tanulók:

- emeljék ki a lényeges gondolatokat;
- összpontosítsanak a lényeges részletekre;
- használjanak kulcsszavakat és kulcsfogalmakat;
- bontsák részekre a hosszabb gondolatokat;
- csak annyit írjanak le, amennyi elég a lényeg megfogalmazásához;
- rövid, de teljes jegyzeteket készítsenek. [30, 103. p.]

d) A szöveginformációk vizualizálása

A tanulók gondolatban képet alkotnak az olvasottakról. Ehhez felhasználják a szerző szavait, előzetes ismereteiket, elképzelik azt, mit láthatnának, hallhatnának, szagolhatnának, érezhetnének vagy éppen ízlelhetnének. Az ilyen

képek alkotásával, valamint a szövegben levő illusztrációk részletes tanulmányozásával a tanulók jobban megértik az olvasott szöveget.

e) Szónoklási feladat

E módszer során megtaníjtuk a tanulóknak, hogy a tanítóval együtt szerepeljenek közönség előtt egy történet több napon keresztül felolvasásával.

Kérdések feltevésére vonatkozó fejlesztési módszerek

Kérdezési módok és hatásuk

Nagyon fontos, hogy a tanító ne csak intuitív módon kérdezzen a tanulóktól, hanem ismerje a kérdezés technikáit. Így a tanulókat aktívan bevonhatja az oktatási folyamatba, ösztönözhetjük a továbbgondolkodásra, a csoporttevékenységekben való részvételre. A kérdezés formáinak ismerete ahhoz is szükséges, hogy megtanítsuk kérdezni a tanulókat.

Bloom kérdésfeltevési taxonómiája alapján Sanders a következő kérdéstípusokat különbözteti meg” [30, 97. p.]:

Ténykérdések. Tényszerű információkra kérdeznek rá és gépies felidézést kívánnak meg. Az ilyen típusú kérdésekre a válasz a szövegben, a tananyagban van. E kérdések megválaszolásához a tanulónak csak a konkrét tartalom ideiglenes és részletes tudására van szüksége. A válasz nem igényel különösebb gondolkodást, az anyag mélyebb feldolgozását. Például: *Hogy hívták Mátyás király második feleségét?*

Fordítási kérdések. Megköveteli a tanulóktól, hogy az információt más formában alakítsák át a válaszhoz. A tanulók aktívan dolgozzák fel a szöveget, hisz egy bizonyos szintig bevonják magukat a szövegfeldolgozásba, az adott helyzetbe. Válaszadás során szavakba öntik érzékszervi élményeiket, így a szövegnek egyéni interpretálást is adnak. A fordítási kérdések fejlesztik a tanulók kreativitását is. Például: *Hogyan nézhetett ki Kínizsi Pál?*

Értelmező kérdések. Ezek a kérdések azt kéri a tanulóktól, hogy összefüggéseket keressenek a tények, meghatározások és események között. Ezen kérdések révén tehát intenzív gondolkodásra készítjük a tanulókat. E kérdések segítségével fejlesztjük a tanulási stratégiájukat is, hiszen a tanulók értelmes egységeket alakítanak ki az elsajátított fogalmakból, ismeretekből. Például: *Mit gondoltok, Kínizsi Pál miért nem akart követségbe menni a törökbösz?*

Alkalmazási kérdések. Ezekkel a kérdésekkel arra készítjük a tanulókat, hogy alkalmazzák ismereteiket a feldolgozandó szövegben előforduló problémák megoldására vagy pedig ezek további vizsgálására. Például: *Mi volt az oka annak, hogy Beatrix hercegnő bámulva nézett a fehérvilágra?*

Analitikus kérdések. Megkérjük a tanulókat, elemezzék az oksági összefüggéseket, magyarázatokat. Egyéni gondolkodásra, problémamegoldásra, saját ismereteik alkalmazására ösztönözzük a tanulókat. Kritikai szemléletmódot is igénylünk a kisdiaáktól azáltal, hogy meg kell ítélni az indokokat, az okok elégséges voltát. Például: *Mi okozta, hogy a mérnökök nem értették a cigány beszédét?*

Szintéziskérdések. E kérdések révén arra ösztönözzük a tanulókat, hogy más fordulatot találjanak ki a cselekménynek. Ezek a gyakorlatok bátorítják az eredeti gondolkodást. Például: *Milyen más módszerrel mérhették volna meg a mérnökök a Gellért-hegyet?*

Értékelő kérdések. A tanuló saját normájuk, értékeik alapján ítélik meg az eseményeket. Eldöntik, hogy mi a jó és mi a rossz az olvasmányban. Ezáltal megítélik a tanult információk minőségét, illetve a tanultak függvényében következtetéseket vonhatnak le saját viselkedésükre vonatkozóan is. Például: *Jól tette-e Kinizsi Pál, hogy nem akart követségbe menni a török császárhoz?*

Kérdések feltevése megadott kérdőszavak alapján

Ez a kérdésfeltevés tanításának első lépése. Egy szövegrész elolvasása után, a tanuló megadott kérdőszavak (*ki?, mit?, mikor?, hol?, miért?* stb.) alapján kérdéseket tesznek fel. A tanulást segíti, ha több kontextusban foglalkozunk a kérdések feltevésével.

Többféle kérdés tehető fel egy olvasmánnyal kapcsolatban. Az olvasmány elolvasása után a tanuló kérdéseket fogalmaznak meg az olvasottakkal kapcsolatban. A kérdéseket felírjuk a táblára. A kérdéseket két csoportra osztjuk:

1. olyan kérdésekre, amelyekre egy szóval lehet válaszolni, és ez megtalálható a szövegben,

2. olyan kérdésekre, amelyekre hosszabb mondatban kell válaszolni.

Ezek után ismertetjük a tanulókkal, hogy a kérdések többfélék lehetnek:

Szöveghez fűződő explicit kérdések: a válasz egyértelműen ki van fejtve a szövegben. Például: *Milyen fűszereket használtak Mátyás király idejében?*

Szöveghez fűződő implicit kérdések: a válasz a szövegben levő információk összekapcsolását igényli. Például: *Milyenek voltak a magyar táplálkozási szokások Mátyás király idejében?*

Olvasmányhoz fűződő implicit kérdések: a válasz igényli a szövegbeli információk összekapcsolását az előzetes információkkal. Ezek megfogalmazása a legnehezebb. Például: *Hogy hívták Mátyás király édesapját?*

A jó kérdések kiválasztása – a tanulóknak az a feladata, hogy válogassák ki a megadott kérdések közül a jó kérdéseket. Előzőleg el kell mondani nekik, hogy azok a jó kérdések, amelyek a lényeges információkra kérdeznek rá.

Rákérdezés lényeges információkra – először meg kell tanítani a tanulóknak a lényeges információk azonosítását. Majd emlékeztetjük őket arra, hogy a jó kérdések azok, amelyek a fontos gondolatokra kérdeznek rá, nem a részinformációkra. Ezután rávezetjük a tanulókat arra, hogyan lehet egy szövegrész főbb gondolatait kérdésekké alakítani.

Opcionális tantárgy a szövegértés fejlesztésére

Az általam kidolgozott opcionális tantárgyat, *A Mátyás-mondakört* a 2009/2010-es tanév második félévében, heti egy-egy órában ültettem gyakorlatba. Kutatásom célja az volt, hogy megvizsgáljam: milyen hatékonysággal alkalmazható e tantárgy a szövegértés, a szókincs bővítése, valamint Mátyás király korához kapcsolódó történelmi-földrajzi ismeretek gazdagítása terén a IV. osztályos tanulóknál.

A második félév első és utolsó óráján felmértem a tanulók szövegértési szintjét, a szókincsüket, valamint Mátyás király korához kapcsolódó történelmi-földrajzi ismereteiket. Ehhez két tudáspróbát állítottam össze. Az első a szövegértést mérte, a második a szókincs bőségét, valamint a történelmi-földrajzi ismereteiket.

A Mátyás-mondakör opcionális tantárgy részletes követelményeit, valamint a tanulási tevékenységeit az alábbi táblázatok foglalják össze.

1. Mátyás korához kapcsolódó történelmi-földrajzi ismeretek bővítése

Részletes követelmények <i>Az év végére a tanulók legyenek képesek</i>	Tanulási tevékenységek <i>A megvalósítás lehetséges módzatai</i>
1.1. a Mátyás-mondakör megismerésére	Mátyás királyról szóló mondák olvasása, mesehallgatás, történelmi tárgyú filmek megtekintése
1.2. példaképet találni a megismert történelmi személyiségek között	<ul style="list-style-type: none">○ jeles személyiségek pozitív vagy negatív jellemvonások kihangsúlyozása, történelemalakító szerepük megismerése;○ példakép választása a múltból, a választás indoklása;

1.3. véleményt nyilvánítani a megismert történelmi eseményekről	<ul style="list-style-type: none"> ○ ismertető összeállítása különböző forrásanyagok felhasználásával ○ évfordulókon, megemlékezéseken való részvétel vagy azok szervezése ○ kérdések megfogalmazása, vélemény nyilvánítása a tanultakkal, hallottakkal kapcsolatban
---	---

2. A szövegértő készség fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>Az év végére a tanulók legyenek képesek:</i>	<i>A megvalósítás lehetséges módzatai</i>
2.1. a szó szerinti olvasásra	<ul style="list-style-type: none"> ○ a szövegben levő információk megkeresése
2.2. az értelmező olvasásra	<ul style="list-style-type: none"> ○ a szövegben lévő rejtett, kikövetkeztethető gondolatok feltárása ○ a szövegben lévő információk megértése
2.3. a kritikai olvasásra	<ul style="list-style-type: none"> ○ a szövegben lévő információk összevetése a valósággal ○ vélemény alkotása az olvasottakról
2.4. a kreatív olvasásra	<ul style="list-style-type: none"> ○ az olvasottak továbbgondolása, kiegészítése ○ vita az olvasottakról

3. Pozitív erkölcsi vonások fejlesztése

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>Az év végére a tanulók legyenek képesek:</i>	<i>A megvalósítás lehetséges módzatai</i>
3.1. ismerni és alkalmazni a megfelelő magatartási formákat	<ul style="list-style-type: none"> ○ beszélgetés ○ csoporttevékenységek
3.2. átélni a történelmi mondák dramatizálása által nyújtott örömet	<ul style="list-style-type: none"> ○ játsszák zenei kísérettel ○ előadásokon való részvétel

A Máttyás-mondakör tanításának hatékonysága

A probléma megfogalmazása

Hogyan befolyásolja *A Máttyás-mondakör* választható tantárgy a IV. osztályos tanulók szövegértési képességét?

Hipotéziseim

- A kísérleti csoport tagjai jobb eredményeket érnek el szövegértés terén, mint a kontrollcsoport tagjai.
- A kísérleti csoport tagjainak bővül a szókincse a kontrollcsoportéhoz viszonyítva.
- A kísérleti csoport tagjainak bővülnek Máttyás király korához kapcsolódó történelmi-földrajzi ismeretei a kontrollcsoportéhoz viszonyítva.

A kutatás leírása – *A minta bemutatása*

A kutatás idején a kolozsvári Báthory István Elméleti Líceumban tanítottam, így a kísérleti csoport, illetve a kontrollcsoport tanulói a fent említett líceum IV. osztályos diákjai voltak.

A kontrollcsoportot a IV. A osztály (10 és 11 év közötti) tanulóinak egy része alkotta. A kontrollcsoport tagjait úgy választottam, hogy azok anyanyelvűből elért tanulmányi eredményeik azonosak legyenek a kísérleti csoport tagjainak eredményével (az első féléves eredményeket hasonlítottam össze). De nemcsak a tanulmányi eredményeket vettem figyelembe, hanem a nemek szerinti megoszlást, illetve a szülők végzettségét is.

A tanulók nemek szerinti megoszlását az alábbi táblázat szemlélteti:

	Leány	Fiú	Összesen
Kísérleti csoport	4	9	13
Kontrollcsoport	4	9	13
Összesen	8	18	26

A szülők végzettség szerinti megoszlását a következő táblázat mutatja be:

	Felsőfokú	Középiskolai	Szakiskolai
Kísérleti csoport	2 tanuló édesapja vagy édesanyja	6 tanuló szülei	5 tanuló a szülei
Kontrollcsoport	7 tanuló édesapja vagy édesanyja	5 tanuló szülei	1 tanuló a szülei

A kontrollcsoport a második félévben a *Magyar nyelv és irodalom* olvasás tankönyvében levő szépirodalmi művek szövegeit dolgozta fel, a szövegfeldolgozás hagyományos módszereivel.

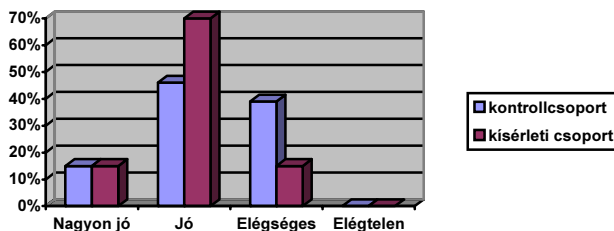
A kísérleti csoporttal a második félévben *A Mátyás-mondakör* választható tantárgy keretében mondákat dolgoztam fel a szövegfeldolgozás változatos módszereivel. Olyan mondákat kerestem, amelyek kevésbé ismertek a tanulók számára. A feldolgozott mondák a következők:

- Mátyás király lakodalma
- Mátyás király és Kinizsi
- Mátyás király Gömörben
- Hány véka a Gellérthegy?
- Mátyás király lakomája

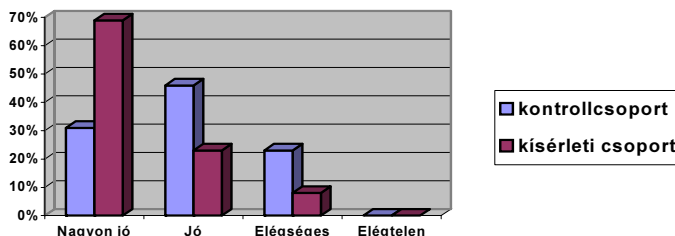
Az eredmények bemutatása és elemzése

Az első hipotézis – hogy a kísérleti csoport tagjai jobb eredményeket érnek el szövegértés terén, mint a kontrollcsoport tagjai – bizonyítására összehasonlítottam a szövegértést mérő tudáspróbák eredményeit. A következő diagramok ábrázolják a tanulók teljesítményeit minősítések (Nagyon jó, Jó, Elégséges, Elégtelen) formájában a kutatás elvégzése előtt és után.

Az előfelmérés eredményei

Az utófelmérés eredményei

Amint azt a diagramok is mutatják, az előfelmérés során a kontrollcsoport tagjai jobban teljesítettek. Ez annak is tulajdonítható, hogy a kontrollcsoportban több az értelmiségi szülő gyermeke, akik többet és szívesebben olvasnak. Megfelelő anyanyelvi tudással és beszédfelettséggel rendelkeznek, főbb értelmi képességeik szintje is magasabb.

Feladattípusok szerint is szemléltetem a tanulók eredményeit.

Előfelmérés

Feladattípusok	Kontrollcs.	Kísérleti cs.
a szereplők megnevezése	0%	15%
a cselekmény időpontjának aláhúzása	46%	38%
a cselekmény helyszínének megállapítása	54%	85%
rövid válaszadás adott kérdésekre	69%	30%
szereplők azonosítása szavaik alapján	30%	62%
igaz állítások azonosítása	62%	77%
események helyes sorrendjének megállapítása	62%	92%
a megadott közmondások közül a találó kiválasztása	85%	100%
a szöveg műfajának a meghatározása	0%	0%
új cím adása	23%	46%

Utófelmérés

Feladattípusok	Kontrollcs.	Kísérleti cs.
szereplők megnevezése	0%	30%
a cselekmény időpontjának aláhúzása	62%	69%
a cselekmény helyszínének megállapítása	62%	85%
rövid válaszadás adott kérdésekre	100%	69%
szereplők azonosítása szavaik alapján	38%	85%
igaz állítások azonosítása	69%	85%
események helyes sorrendjének megállapítása	85%	85%
a megadott közmondások közül a találó kiválasztása	85%	100%
a szöveg műfajának a meghatározása	8%	69%
új cím adása	62%	30%

A szövegértést mérő tudáspróbákat egy tanuló sem oldotta meg hibátlanul sem az előfelmérés, sem az utófelmérés során. A kontrollcsoportból egy tanuló az előfelmérés során nem oldotta meg a tudáspróba egyik oldalát. Az utófelmérés utolsó tanítási héten történt, mivel a tervezett időpontban sztrájk volt. A tanulók teljesítményét mindkét csoport esetében befolyásolhatta az is, hogy fáradtak voltak, meg az, hogy az iskola vezetősége is utolsó napokra időzítette a diákok felméréseit.

A táblázatokból leolvasható, hogy gondot okozott mindkét csoportnak az előfelmérés és az utófelmérés során is a szereplők azonosítása. Megfigyeltem, hogy a főszereplőket szinte mindenki hiba nélkül azonosította, de a mellékszereplők felismerésével sok tanulónak gondja volt.

A szöveg műfajának pontos meghatározása volt a másik akadály nagyon sok tanuló számára. Akkor kapták meg a maximális pontszámot, ha történelmi mondaként határozták meg a műfajt. Az előfelmérés során ez senkinek sem sikerült. Legtöbbször népmeseként azonosították a szövegeket, vagy csak egyszerűen mondaként, de volt, aki legendának, mítosznak gondolta. Az utófelmérés során a kísérleti csoport 69%-a határozta meg helyesen az adott szöveg műfaját, a többiek csak mondaként azonosították.

Az utófelmérés során két feladat típusnál (rövid válaszadás adott kérdésekre és új cím adása) a kísérleti csoport gyengébben teljesített, mint a kontrollcsoport. A többi feladat típus esetében a kísérleti csoport valamivel jobban teljesített, mint a kontrollcsoport.

A második hipotézis – hogy a kísérleti csoport tagjainak bővül a szókincese a kontrollcsoportéhoz viszonyítva – igazolására kiválasztottam az egyik tudáspróba első három feladatát, amelyek a szókinces bőségét mérik fel. Összehasonlítottam a kontrollcsoport és a kísérleti csoport tanulójának eredményeit a kutatás elvégzése előtt és után egyaránt. A következő két táblázat a kontrollcsoport, illetve a kísérleti csoport tanulójának százalékban kifejezett teljesítményét összehasonlítja a kutatás elvégzése előtt és után.

Előfelmérés

Feladat típusok	Kontrollcs.	Kísérleti cs.
rokon értelmű szavak keresése	0%	0%
mondatalkotás megadott szavakkal	0%	0%
megadott szavak mondatokba való behelyettesítése	23%	15%

Utofelmérés

Feladat típusok	Kontrollcs.	Kísérleti cs.
rokon értelmű szavak keresése	0%	85%
mondatalkotás megadott szavakkal	0%	69%
megadott szavak mondatokba való behelyettesítése	18%	77%

A táblázatok jól szemléltetik az eltérő különbségeket az elő- és az utófelmérés között. Az eredmények egyértelműen azt bizonyítják, hogy jelentősen gazdagodott a kísérleti csoport szókincese a mondák feldolgozása során.

A harmadik hipotézis – hogy a kísérleti csoport tagjainak bővülnek a Mátyás király korához kapcsolódó történelmi-földrajzi ismeretei – igazolására ugyanazt a tudáspróbát használtam, az utolsó négy feladatot. Összevettem a kontrollcsoport és a kísérleti csoport tanulóinak eredményeit a kutatás elvégzése előtt és után. Íme a százalékban kifejezett teljesítmények.

Előfelmérés

Feladattípusok	Kontrollcs.	Kísérleti cs.
megadott válaszok közül a helyes kiválasztása	8%	0%
rövid válaszadás a szöveg alapján feltett kérdésekre	38%	30%
kijelentések logikai értéknek megállapítása	0%	0%
Mátyás korában használt ételek és fűszerek azonosítása	0%	0%

Utófelmérés

Feladattípusok	Kontrollcs.	Kísérleti cs.
megadott válaszok közül a helyes kiválasztása	0%	77%
rövid válaszadás a szöveg alapján feltett kérdésekre	38%	85%
kijelentések logikai értéknek megállapítása	0%	69%
Mátyás korában használt ételek és fűszerek azonosítása	0%	69%

Az eredményekből jól láthatjuk, hogy sem a kontrollcsoport tagjainak, sem a kísérleti csoport tagjainak nem voltak ismeretei a Mátyás király idejében készített ételekről, sem az akkor használt fűszerekről, és nem voltak komolyabb ismereteik a történelmi háttérről sem. Ez az eredmény összeköthető a történelem tantárgy tantervével is. Véleményem szerintem jobban be kellene mutatni egy adott kor jellegzetességeit, jobban rá kellene világítani a különböző összefüggésekre, nem csupán adatokat, tényeket közölni.

A megfogalmazott hipotéziseim beigazolódtak. Jelentős százalékbeli változás észlelhető bizonyos feladatoknál, ugyanakkor az is látszik, hogy egyik gyakorlatnál sem ért el a kísérleti csoport száz százalékos javulást. Ez egyrészt annak is tulajdonítható, hogy osztályomban volt két nagyon gyenge képességű tanuló.

Következtetések

Az eredményeket összegezve elmondhatom, hogy a megfogalmazott hipotéziseim kisebb-nagyobb mértékben beigazolódtak. Kimagasló eredményeket a szókincs bővítése terén tapasztaltam. Ezt annak tulajdonítom, hogy a mondák

tanulmányozása során olyan szavakkal kerültek szembe a tanulók, amelyekkel nem találkoznak nap mint nap.

Kiderült, hogy jól választottam Mátyás király legendás alakját, hisz nagyon kedvelt történelmi alak az osztályom körében. Úgy éreztem, hogy a tanulók felszabadultak ezeken az órákon, jól érzik magukat, nagy érdeklődéssel követik a fordulatos történeteket, szívesen vesznek aktívan részt a különböző tevékenységeken.

Első látásra úgy tűnik, hogy a szövegértés problémájával nagyon sokat foglalkoznak, és egy idő után elcsépelednek tünhet. De a valóság, a különböző felmérések és e szakdolgozat is azt mutatják, hogy igenis foglalkozni kell vele továbbra is. Ezt el kell kezdeni már első osztályban, akkor, amikor a tanuló képes pár szót elolvasni, és folytatni kell a tanulmányai befejezéséig.

Egy nagyon fontos dologra még oda kell figyelni: szövegértés nem csak anyanyelvórákon történik! A fejlesztésére tett erőfeszítéseket minden órának bármelyik mozzanatában alkalmazni lehet és kell. Így tanulják meg a diákok, hogy a szövegértésre az élet bármely területén és bármelyik pillanatában szükségük van.

Felhasznált irodalom

1. Adamikné Jászó Anna: *Csak az ember olvas*. Tinta Kiadó, Budapest, 2003.
2. Adamikné Jászó Anna és tsai: *Az anyanyelvi nevelés módszerei Általános iskola I–IV. o.* Trezor Kiadó, Budapest, 2006.
3. Antalfay Éva: *Olvasás és szövegértés*. Totem Kiadó, Budapest, 2001.
4. Bajcsi-Zsilinszky Endre: *Mátyás király*. Atheneum Kiadó, Budapest.
5. Balogh László: *Tanulási stratégiák, technikák és fejlesztésük*. Debrecen, 1992.
6. Bartha Jánosné Ilona, Szalay Mária (Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debrecen): *A kompetencia fogalma – a kompetencia összetevői*. 20 órás továbbképzés, Kolozsvár, 2008. 11. 21–22.
7. Csépe Valéria: *Az olvasó agy*. Akadémia Kiadó, Budapest, 2006.
8. Deákné B. Katalin: *Minden kezdet nehéz*. Deák Kiadó, Budapest, 1998.
9. Ferenczi Gyula – Fodor László: *Oktatástechnológia és oktatásszervezés*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 1999.
10. Fodor László: *Általános és iskolai pedagógia*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 2005.
11. Fóris-Ferenczi Rita: *A tervezéstől az értékelésig. Tanterv- és értékelésméletek*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2008.

12. Galeotto Marzio: *Mátyás király találó, bölcs és jeles mondásairól és cselekedeteiről*. Dekameron Kiadó, Budapest, 2002.
13. Giurgea Doina: *Ghid metodologic pentru disciplinele optionale*. D&G Editur, București, 2008.
14. Gyenei Melinda: *Iskolai tanulás – tanulási képességek fejlesztése*. Budapest, 2007.
15. Győrfi Ibolya – Király László: *A magyar nyelv tanításának módszertana az I–IV. osztályban*. Ed. Didactică și Pedagogică, Bukarest, 1979.
16. Józsa Krisztián: *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.
17. Kóka Rozália: *Mátyás király rózsát nyitó ostomyele*. Timp Kiadó, Budapest, 2003.
18. Komáromi Gabriella: *Gyermekirodalom*. Helikon Kiadó, 2001.
19. Kriza Ildikó: *Mátyás, az igazságos*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1990.
20. Kulcsár Tibor: *Iskolapszichológia*. Dacia Kiadó, Kolozsvár, 1984.
21. Lénárt Ferenc: *A képességek fejlesztése a tanítási órán*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1979.
22. Nagy Enikő: *Tehnica inițierii și desfășurării orelor optionale*. 20 órás továbbképzés, Bihar megye, 2008. dec. 12–14.
23. Orbán Gyöngyi: *Háttéremlések*. Korunk Baráti Kiadó, Budapest, 2000.
24. Oroszlány Péter: *A tanulás tanítása*. AKG Kiadó, Budapest, 1998.
25. Oroszlány Péter: *Tanulásmódszertan*. AKG Kiadó, Budapest, 1991.
26. Pădurean Judit Gabriella: *Mátyás és az igazság*. Corvin Kiadó, Déva, 2010.
27. Szép Ernő: *Mátyás király tréfái*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 2001.
28. Tóth Beatrix: A szövegértés fejlesztésének gyakorlattípusai. In *Magyar nyelv és kommunikáció*. Módszertani folyóirat, 2006. 1. szám.
29. Tóth László: *Az olvasás pszichológiai alapjai*. Pedellus Tankönyvkiadó, 2002.
30. Zsigmond István: *Az értő olvasás fejlesztése*. Ábel Kiadó, Kolozsvár, 2008.